Dumitru IRIMIA

IDENTITATEA ŞI UNITATEA ROMÂNILOR ÎN DOUĂ OGLINZI: MIHAI EMINESCU ŞI ALEXEI MATEEVICI

Mihai Eminescu şi Alexei Mateevici se înscriu în două momente istorice diferite, dar care intră într-o anumită continuitate în desfăşurarea avatarurilor prin care a avut a trece şi are încă a trece unitatea românilor. Aceasta a impus modalităţi de implicare în curgerea evenimentelor istorice, care îşi corespund peste timp, şi datorită „realităţii" istoriei fenomenale, dar şi datorită întemeierii, în esenţă, pe acelaşi fond de gândire: identitatea naţională îşi are rădăcinile într-un plan profund, în relaţie intimă cu unitatea naţională, cel al dimensiunii spirituale a fiinţei istorice a omului, iar marca fundamentală a acestei identităţi de adâncime este ***limba***: *„Spirit şi limbă* – scrie Eminescu – *sunt aproape identice, iar limba şi naţionalitatea asemenea."* (*Curierul de Iaşi*, 1876, nr. 125)[1].

Această întemeiere conceptuală – *există o identitate naţională, semn şi condiţie a unităţii imanente, dincolo de neunirea politică a românilor* – se reflectă în mod specific în cele două oglinzi, ca să păstrăm metafora din titlu – în strânsă legătură cu spaţiul şi timpul în care Eminescu şi Mateevici se implică în curgerea evenimentelor, în mod direct, prin publicistică şi prin creaţia poetică.

Unul din momentele cele mai semnificative în implicarea directă a lui Eminescu într-un proces de afirmare a identităţii naţionale în strânsă legătură cu imperativul unităţii, semnificativ şi prin modul de gândire al raportului dintre fiinţa umană şi istorie, îl reprezintă organizarea serbării de la Putna, 1870-1871.

Relevant în acest sens, pentru gândirea şi modul lui Eminescu de a se implica, este că în acelaşi an 1870 el publică în revista *Familia,* nr. 3, ***Repertoriul nostru teatral***, iar în *Albina*, nr. 3, ***O scriere critică***.

În intervenţia din revista *Familia,* care anunţă deja spiritul polemic al publicistului – *„Un domn colaborator al „Familiei" a spus d. e. cum că lucrul ce ni trebuie înaintea tuturora este un loc din care să ni şoptească geniul naţional. Să ni şoptească geniul naţional! Bine! ... Dar ce? Pentru ca să şoptească, trebuie înainte de toate să aibă ce şopti..."* [2] – şi claritatea punctelor de vedere, el face o radiografie exactă şi severă a teatrului românesc (dramaturgie şi spectacol), subliniind imperativul dezvoltării teatrului naţional în cele două componente: repertoriul – sufletul teatrului, care ar trebui să cuprindă texte dramatice originale (mai ales) în care esteticul şi eticul să se afle în raport de complementaritate, şi actorii – corpul teatrului.

În articolul din *Albina* – reacţie severă, substanţială, riguros întemeiată, rafinat ironică, la broşura lui D. Petrino, ***Puţine cuvinte despre coruperea limbei române în Bucovina*** (Cernăuţi, 1869) –, studentul Eminescu, fără a îndreptăţi, în perspectivă lingvistică, erorile lui Aron Pumnul, situează în prim plan concepţia profesorului privind funcţia limbii de marcă a identităţii naţionale, precum şi încrederea lui în creativitatea internă a limbii române: *„Mi se va spune poate că părerea lui Pumnul nu e bună, aceea însă stă că,* ***cronistice*** (s. aut.), *e dreaptă şi scuzată"* [3]. Din această perspectivă, a raportului dintre limbă şi identitatea naţională: *„ei nu au schimosit ci au deşteptat la viaţă limba română şi cu ea simţul naţional",* apără studentul Eminescu rolul pe care şi l-a asumat profesorul bucovinean în procesul de deşteptare naţională a românilor: *„Persoana asupra căreia aveţi bunătatea a face aluziuni atât de delicate, Domnul meu, a încetat de mult de-a mai fi numai o persoană simplă. Nu mai e muritorul slab, muritorul plin de defecte pământeşti, nelimpezit încă de eterul opiniei publice; nu! el e personificarea unui principiu,*

BDD-A20905 © 2003 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 05:07:53 UTC)

sufletul – nemuritor neapărat – care a dat conştiinţă naţională maselor şi a făcut din ele o naţiune" [4].

Cu această concepţie despre raportul fiinţă umană – istorie şi despre imperativul implicării în istorie, Eminescu trece, ca secretar în Comitetul studenţilor români de la Viena, la organizarea serbării de la Putna, propunând desfăşurarea cu acest prilej şi a primului Congres al studenţilor români. ***Apelul*** adresat în acest scop studenţilor din Bucureşti, Iaşi, Cluj, Sibiu, Torino, Budapesta, Cernăuţi, Paris, Viena, Berlin, Blaj etc., tipărit, în ianuarie 1871, în ziarul *Traian* al lui B. P. Hasdeu şi în alte publicaţii, poartă amprenta lui Eminescu: *„Acea serbare – deşi va avea caracter religios prin omogenitatea de naţionalitate şi limbă a acelora ce vor serba-o şi prin împrejurarea că se va ţine lângă mormântul lui Ştefan cel Mare nimeni nu va putea opri ca ea să aibă, afară de cel religios, şi un caracter naţional (...) trebuie să devină şi purtătoarea unei idei ... Să facem ca o cugetare, una singură, să treacă prin toate faptele, să pătrundă toată viaţa noastră naţională. Să fim conştiuţi de situaţia noastră faţă de lume, de datoriile către ea şi către noi înşine. În trecut ni s-a impus o istorie, în viitor să ne-o facem noi".* Ideea va fi accentuată în ***Notiţa*** publicată în *Convorbiri literare,* la 15 sept. 1870, semnată de Mihai Eminescu cu iniţiala **E**., în care se explică şi cauzele amânării manifestării (în condiţiile izbucnirii războiului franco-german), şi scopul organizării ei : *„...dacă esteriorul acestei festivităţi are să fie de un caracter istoric şi religios, interiorul ei – dacă junimea va fi dispusă pentru aceasta – are să cuprindă germenii unei dezvoltări organice, pe care spiritele bune o voiesc din toată inima...",* pentru a fi apoi înscrisă într-o perspectivă încă mai profundă (a raportului dintre fiinţa umană ca fiinţă istorică şi fiinţa Lumii în dimensiunea ei sacră) în scrisoarea deschisă adresată, în paginile ziarului *Românul,* la 15 august 1871 lui D. Brătianu: *„Dacă, însă*, *serbarea se va întâmpla într-adevăr ca să aibă acea însemnătate istorică pe care i-o doriţi dv., dacă ea ar trebui să însemne piatra de hotar ce desparte pe planul istoriei un trecut nefericit de un viitor frumos, atunci trebuie să constatăm tocmai noi, aranjorii serbării, cum că meritul acesta, eroismul acestei idei, nu ni se cuvine nouă. Dacă o generaţiune poate avea un merit e acela de a fi un credincios aginte al istoriei, de a purta sarcinile impuse cu necesitate de locul pe care-l ocupă în lănţuirea timpilor. Şi istoria lumii cugetă – deşi încet, însă sigur şi just; istoria omenirii e desfăşurarea cugetării lui Dumnezeu. Numai espresiunea esterioară, numai formularea cugetării şi a faptei constituiesc meritul individului ori al generaţiunii, ideea internă a amândurora e latentă în timp, e rezultatul unui lanţ întreg de cauze, rezultatul ce atârnă mult mai puţin de voinţa celor prezenţi decât de a celor trecuţi. (...) Dacă serbarea întru memoria lui Ştefan va avea însemnătate, aceea va fi o dovadă mai mult cum că ea a fost cuprinsă în sufletul poporului românesc şi s-a realizat pentru c-a trebuit să se realizeze...".* Scrisoarea, semnată de Mihai Eminescu şi Dan Pamfil, răspundea aprecierilor foarte favorabile ale lui D. Brătianu din articolul amplu ***Serbarea de la Putna***, publicat în *Românul* din 23 iulie 1871, unde se interpreta manifestarea ca *„un act cu atât mai însemnat, cu cât făptuitorii lui sunt cei ce singuri posed secretul viitorului "* [5].

Complementaritatea între dimensiunea religioasă a serbării de la Putna şi dimensiunea ei naţională pe fondul înscrierii istoriei fenomenale într-un raport intim cu sacrul este perspectiva din care e perceput voievodul tutelar al românităţii Ştefan cel Mare: *„Crist a învins cu litera de aur a adevărului şi a iubirii, Ştefan cu spada cea de flăcări a dreptului* ". Şi este aşezată, sub semnul *libertăţii*, atribut esenţial al fiinţei umane, ca umanitate şi ca fiinţă naţională, întrunirea românilor: *„Fraţilor, am proiectat a serba cu toţii ziua acelei sânte care-a conceput în sânul ei vergin tot ce lumea a visat mai mare, tot ce abnegaţiunea a legiuit mai nobil, tot ce pune un om alături cu omul: libertatea*".

Centrală în gândirea acţiunilor organizate direct în evenimenţial, complementaritatea sacru-naţional se constituie într-o constantă a publicisticii lui Eminescu – reacţie

BDD-A20905 © 2003 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 05:07:53 UTC)

promptă la agresiunile împotriva unităţii şi identităţii naţionale şi în reflexul acestei reacţii în creaţia poetică, trecând în imaginarul eminescian în trei semne definitorii, prin încărcătura semantică a fiecăruia şi prin relaţiile de profunzime care se dezvoltă între ele: *Ştefan cel Mare, coroană, a mântui.* Este exemplar în această direcţie poemul **Doină**, considerat în sine şi în/prin relaţiile în care intră cu texte publicistice, dezvoltând acelaşi nucleu semantic.

Exclus o vreme din ediţii şi din manuale, ignorat/uitat în exegeze (sau exclus din exegeze, precum în versiunea românească a cărţii lui Al. Guillermou, **Geneza interioară a poeziilor lui Eminescu**, publicată în 1977, la Editura Junimea din Iaşi), din perspectiva internaţionalismului proletar timp de o jumătate de veac, denunţat în vremea din urmă pentru „accese de xenofobie", deduse prin izolarea arbitrară din organicitatea întregului a două versuri: „*Cine-au îndrăgit străinii/ Mânca-i-ar inima cânii!*", poemul **Doină** este în esenţa lui expresia asumării de către poet a condiţiei fiinţei istorice a românilor din perspectiva armonizării fiinţei umane cu fiinţa lumii în dimensiunea ei sacră. Poemul trebuie citit, sub acest aspect, într-un raport special cu semantica verbului *a mântui* – care, în planul paradigmatic al limbajului poetic eminescian, are aduse la un loc trei direcţii de semnificare: (1) salvarea fiinţei umane prin intervenţie divină: *Crăiasă alegându-te, / Îngenunchem rugându-te ,/ (...) / Înalţă-ne, ne mântuie / Din valul ce ne bântuie,* **Rugăciune**; (2) salvarea fiinţei istorice a neamului românesc, prin intervenţia lui Ştefan cel Mare: *Ştefane, Măria Ta, / Tu la Putna nu mai sta, / Las' arhimandritului / Toată grija schitului. / Lasă grija sfinţilor / În sama părinţilor, / Clopotele să le tragă / Ziua-ntreagă, noaptea-ntreagă, / Doar s-a-ndura Dumnezeu / Ca să-ţi mântui neamul tău*, **Doină**; (3) salvarea fiinţei prin creaţie: *De-al meu propriu cânt mistuit mă mântui*, variantă la **Odă (în metru antic)** – şi cu aforismul rămas între manuscrise: *Eu e Dumnezeu. Naţiunea mea e lumea. Cum fără eu nu e Dumnezeu, fără naţiunea mea nu e lumea...*[6]. Este semnificativ-relevantă în acest sens trecerea – în diacronia poemului – de la pers. a II-a a invocării voievodului Ştefan cel Mare: *Ştefan, Ştefan, Domn viteaz, / Cum de nu mai vii* ***tu*** *azi? / De la Nistru pân'la Tisa / Tot românul plânge-****ţi****-s-a / Că nu mai poate răzbate / De-atâta străinătate*[7], la pers. I: *De la Nistru pân'la Tisa / Tot românul plânge-****mi****-se*[8], *De la Nistru pân'la Tisa / Tot românul plânsu-****mi****-s-a*[9].

Poemul **Doină** este pus în mod curent în legătură cu anexarea Basarabiei de către Rusia ţaristă, prin Congresul de la Berlin din 1878. Poemul se află, într-adevăr, aşa cum notează Perpessicius în continuarea marşului **La arme!**[10], legat direct de această a doua răpire a Basarabiei:

Auzi departe strigă slabii
Şi asupriţii către noi,
E glasul blândei Basarabii
Ajunsă-n ziua de apoi.
Şi sora noastră cea mezină
Gemând sub cnutul de calmuc
Legată-n lanţuri a ei mână
De ştreang ţinând-o ei o duc.
Murit-au ... poate numai doarme
Ş-aşteaptă moartea de la câni.
La arme, la arme, dar români!

Este adevărat că realizarea şi definitivarea **Doinei** stă în legătură cu cedarea Basarabiei (act împotriva căruia Eminescu scrie în această perioadă, în *Timpul*, sept. 1878, ciclul **Basarabia**), dar în lăuntrul fiinţei lui, umană şi poetică în solidaritate, poemul are rădăcini mai vechi – detrunchierea Bucovinei. La un secol de la asasinarea lui Grigorie Ghica-Voievod, pentru a fi protestat împotriva anexării Bucovinei de către Imperiul austro-ungar, Eminescu denunţă vânzarea Bucovinei în *Curierul de Iaşi* din 30 septembrie 1877, într-un articol cu chenar negru, intitulat de editorul Ion Scurtu **Răpirea Bucovinei**[11], în care introduce şi un grup de versuri cu originea într-o doină populară:

Şi e plină de străini,
Ca iarba de mărăcini;
Şi e plină de duşmani
Ca râul de bolovani.
Iar mila străinului
E ca umbra spinului:
Când vrei ca să te umbreşti
Mai tare te dogoreşti.

BDD-A20905 © 2003 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 05:07:53 UTC)

În comentariile lui D. Vatamaniuc, versurile din acest articol ar reproduce o parte din poezia **Cântecul străinătăţii**[12]. Fără a intra în miezul problemei, vom observa doar că nu poate fi vorba de o „reproducere"; poetul introduce modificări semnificative care îndepărtează versurile eminesciene de însăşi categoria doinei/cântecului de înstrăinare tradiţional – expresie a sentimentului trăit de tânărul român plecat printre străini, în armata imperială:

Şi mâncatu-s de străini
Ca iarba de boi bătrâni
Şi mâncatu-s de duşmani
Ca iarba de bolovani[13].

pentru a instaura o altă direcţie de semnificare – starea de înstrăinare, de insecuritate, în propria ţară, ameninţată de invazia străină. Tocmai prin direcţia şi semnificaţia determinată de această modificare respectivele versuri se cuvin aşezate ca punct de plecare pentru **Doina** tipărită în 1883, poem definitivat pentru „serbarea guvernamentală" (în termenii lui Eminescu), prilejuită de dezvelirea statuii lui Ştefan cel Mare la Iaşi. Direcţia acestei mutaţii semantice trece în acest poem în sintagma *neagră străinătate*, în care *străinătate* semnifică, diferit de limba română istorică, străinul/străinătatea din lăuntru, ocupantul, duşmanul: *Zboară păsările toate/ De neagra străinătate.* În publicistică, în schimb, sensul este cel din limba comună; cedarea Basarabiei este pusă sub semnul agresiunii *negrei străinătăţi* din afară: *Cu toate că o* ***străinătate neagră*** *şi ne-ndurătoare*, barbară *şi robită şi-a întins ghearele asupra unei părţi din ţara noastră, camerele actuale au autorizat, neautorizate ele înşile, cedarea provinciei, fără a crede de cuviinţă de a consulta poporul...*[14], *Deci, Basarabia s-a dus de unde nu se va mai întoarce, în sânul* ***negrei străinătăţi*** [15].

Continuitatea *răpirea Bucovinei – răpirea Basarabiei,* reflectată de diacronia poemului **Doină**, este întărită de un alt raport menit a sugera tocmai organicitatea internă a curgerii istoriei unui neam, prin aducerea în procesul de semnificare a articolului din *Curierul de Iaşi* a coroanei voievodale, care îşi activează semantica simbolică în sensul raportului sacru-naţional. În descrierea făcută de un călugăr de la mânăstirea Putna portretului lui Ştefan cel Mare, înaintea „întunecării" lui, în noaptea asasinării la Iaşi a domnitorului Grigorie Ghica-Voievod, atenţia este focalizată asupra *coroanei*, care nu rămâne un simplu element inerent unui portret voievodal, ci se constituie în motiv încărcat semnificativ, prin „structura" coroanei, fără acoperire în realitatea istorică şi, apoi, prin reiterarea ei într-un articol consacrat tot lui Grigorie Ghica-Voievod, publicat în *Timpul,* patru ani mai târziu, în 1881. Aici orientarea atenţiei spre coroană se face *ex abrupto*, aparent fără legătură cu textul:

Aşa se trăia pe la 1520.

Dar să privim coroana, căci de ea va fi vorba poate.

Articolul, intitulat de editori ***Geniul neamului românesc,*** dezvoltă prin motivul basmului ***Tinereţe fără bătrâneţe***[16], ideea existenţei unei identităţi de profunzime care a dominat în materialele privitoare la serbarea de la Putna. Iar *coroana* vine să înscrie, prin simbolistica sa, această dimensiune profundă în complementaritatea naţional-sacru; coroana semnifică tocmai transcenderea istoriei fenomenale, unind dimensiunea exponenţial-istorică a fiinţei umane cu dimensiunea divinului; coroana *„marchează* – se interpretează în ***Dicţionarul de simboluri*** publicat de J. Chevalier şi Al. Gheerbrant – *caracterul transcendent al unei împliniri. Forma ei circulară indică perfecţiunea şi participarea la natura cerească al cărei simbol este cercul "* [17]. În imaginea coroanei lui Ştefan regăsim figurată în mod explicit complementaritatea dintre fiinţa istorică – reprezentată de strămoşi şi sceptre – şi fiinţa divină, reprezentată de Dumnezeu, Duhul Sfânt şi Cruce:

Dar să privim coroana, căci de ea va fi vorba poate.

Ea e acoperită cu pietre scumpe şi mărgăritare, sub cruce în email Duhul Sfânt, sub Duhul Sfânt tot în email, Dumnezeu Tatăl, cu dreapta binecuvântând, în stânga ţinând globul pământului. În rând cu Dumnezeu Tatăl, de jur împrejur chipurile stră-

BDD-A20905 © 2003 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 05:07:53 UTC)

moşilor şi între ei mici sceptre; sub aceste chipuri un rând de heruvimi (capete şi aripi) şi sub acest rând pietre scumpe mari formând marginea dimprejurul coroanei " [18].

Figura lui Ştefan cel Mare va fi apoi înscrisă, în contextul poemului **Doina**, sub acelaşi semn al situării în raport cu divinitatea prin sintagma *lumină din lumină,* în articolul consacrat de Eminescu dezvelirii statuii de la Iaşi, în 1883: *Tu, ale cărui raze ajung până la noi ca şi acelea ale unui soare ce de mult s-a stins, dar a cărui lumină călătoreşte încă mii de ani prin univers şi, lumină din lumină, ai crezut în Dumnezeul luminii...* [19].

Adevărul istoric, situat în perspectiva sacrului, întrucât istoria fenomenală, evenimenţială este supusă întrebărilor sau determinărilor organicităţii ei interne, îşi află corespondent şi susţinere în adevărul limbii, de asemeni, situat sub semnul sacrului, prin constituirea ei în spaţiu al identităţii naţionale. Limba ca templu sacru, ca sanctuar este, în acest sens, imaginea cea mai semnificativă în/pentru definirea (perceperea) raportului dintre fiinţa umană şi fiinţa lumii: *Nu noi suntem stăpânii limbei, ci limba e stăpâna noastră. Precum într-un sanctuar reconstituim piatră cu piatră tot ce-a fost înainte – nu după fantezia sau inspiraţia noastră momentană – ci după ideea în genere şi în amănunte care-a predomnit la zidirea sanctuarului – astfel trebuie să ne purtăm cu limba noastră românească. Nu orice inspiraţie întâmplătoare e un cuvânt de-a ne atinge de această gingaşă şi frumoasă zidire, în care poate că unele cuvinte aparţin unei arhitecturi vechi dar în ideea ei generală este însăşi floarea sufletului etnic al românimii. (*Ms. 2275 B*)* [20].

Din această perspectivă apără adevărul istoric, într-un alt timp, Al. Mateevici, poetul basarabean despre care G. Călinescu avea să scrie în **Istoria literaturii române de la origini până în prezent**: *ar fi fost un mare poet dacă trăia*, apropiindu-l de Eminescu din perspectiva raportului cu creaţia populară: *Numai Eminescu a mai ştiut să scoată atâta mireasmă din ritmurile populare: În Bugeac la Căuşeni/ Dorm strămoşii moldoveni,/ Numai pietre de mormânt/ Mai păstrează-al lor cuvânt/ (...) Botna seacă dă în şes/ şi se pierde-n stuhul des,/ şi nu-i spune nimănui/ Ce-a mai fost pe-aici şi nu-i* [21].

Identitatea specifică şi unitatea adăpostite în stratul de-adâncime al limbii române – numită în Basarabia, şi în timpul ţarismului, şi în timpul comunismului şi, din păcate, şi astăzi, limbă moldovenească – este temeiul pe care se poate declanşa procesul de Renaştere naţională, raportat de poetul-preot la Renaşterea naţională a tuturor românilor în sec. al XIX-lea: *Limba noastră, nu numai vorbită prin bordeiele sătuţelor basarabene, ci de-acum şi scrisă prin cărţi, prin gazetă, trebuie mult să ne îmbărbăteze* [22]. Limba română devine, la începutul veacului XX, marcat de mişcări revoluţionar-democratice în Imperiul ţarist, mijloc de emancipare naţională: *Tiparul naţional ne va ajuta foarte mult la apărarea drepturilor noastre în timpul alegerilor* şi condiţie inerentă dezvoltării culturii naţionale printr-un raport de reciprocitate: *Însă dacă limba naţională are aşa însămnătate în faţa alegerilor viitoare, apoi cu atât mai mult trebuie să lucrăm noi la răspândirea culturei/învăţăturei, luminării noastre şi să ne folosim de ea pe cât se poate de larg, să ţinem minte că noi, mulţămită culturei naţionale putem vieţui ca un popor înaintat* [23].

Dominanta personalităţii lui Al. Mateevici este, în acest alt timp istoric, aceeaşi trăire, proprie lui Eminescu, cu toată fiinţa, a destinului fiinţei naţionale româneşti, ameninţată în identitatea sa specifică. Concepţia şi-o formează încă din vremea studiilor la Kiev, când este interesat deopotrivă de studiul limbii naţionale şi de studiul culturii populare: *M-a atras totdeauna cu o putere deosebită folclorul românilor noştri, datinile, poveştile strămoşeşti, frumoasele legende şi cântece poporane.* Ca student, se angajează în realizarea unei lucrări de licenţă cu titlul: ***Elemente religioase ale folclorului românesc***; se adresează lui Ion Bianu, pentru a obţine cărţile de care avea trebuinţă: *Sunt român din Basarabia. Studenţesc la Academie (...) Mă aflu în anul al III-lea, în ajunul tezei de licenţă (...) M-a atras totdeauna cu o putere deosebită*

BDD-A20905 © 2003 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 05:07:53 UTC)

folklorul românilor noştri, datinele, poveştile strămoşeşti, frumoasele legende şi cântece poporane (...) Dar nevoia cea mai mare mi-a fost că n-am avut cărţi trebuincioase spre călăuză (...) Cele mai necesare cărţi sunt operele lui Marian, Şăineanu, Gaster şi alţi folclorişti...[24].

Cu un grup de studenţi români din Basarabia Al. Mateevici întemeiază societatea cultural-naţională „Deşteptarea", care îşi propune să lupte pentru introducerea limbii române în şcoală.

Prin publicistică şi prin creaţia poetică originală, de mică întindere, patriotul basarabean se înscrie în acelaşi proces de deşteptare socială şi naţională. Sunt exemplare, prin tensiunea lor lirică, expresie de autentică poezie, poemele, într-un anumit sens, complementare ***Basarabenilor*** şi ***Limba noastră***. Atât în poezie, cât şi în articolele de ziar predomină mai ales termenii *deşteptare*, *sculare*, *înviere*, alături de sintagma *învierea naţională*: *moldovenii trebuie să se deştepte, să muncească mult la învierea lor naţională*; este nucleul semantic emblematic prin frecvenţa termenilor şi prin instituirea unei continuităţi între activităţile (implicarea directă) în social, prin publicistică şi prin creaţia poetică: *Soarta noastră e în mâinile noastre şi numai având privirile întotdeauna îndreptate la deşteptare, ne vom deştepta. (...) Să ne sculăm, dar, din somnul nostru, cum s-au sculat acum mai mult de un veac fraţii noştri de peste Prut* [25].

Raportarea la declanşarea procesului de Renaştere naţională în ţările române este susţinută în creaţia poetică printr-o continuitate cvasisimbolică între poemul lui Andrei Mureşanu, ***Un răsunet***, devenit Imnul naţional al României, şi poemul ***Limba noastră*** al lui Mateevici, astăzi Imnul de stat al Republicii Moldova, adus să înlocuiască Imnul României, adoptat în prima etapă a noului proces de Redeşteptare naţională, după 1990. Într-un anumit sens, în interiorul literaturii române, ***Limba noastră,*** poemul din 1917 al lui Al. Mateevici, se poate considera complementar poemului din 1848 al lui A. Mureşanu. Spaţiul de întâlnire a celor două poeme-manifest (în două momente esenţiale din istoria românilor: 1848, la A. Mureşanu; 1918, anul Unirii tuturor românilor, pe care Al. Mateevici, poetul-preot plecat la Mărăşeşti, în războiul pentru întregirea neamului, care murea în 1917, nu-l va mai apuca) este imperativul deşteptării din somnul cel de moarte: a neamului românesc – *Deşteaptă-te, române, din somnul cel de moarte/ În care te-adâncirăbarbarii de tirani* – la A. Mureşanu; a limbii române, condiţie a existenţei şi a identităţii naţionale a neamului românesc din Basarabia, la Al. Mateevici – *Limba noastră-i foc ce arde/ Într-un neam ce fără veste/ S-a trezit din somn de moarte,/ Ca viteazul din poveste...*

Dintr-o altă perspectivă, departe de a fi doar *o nouă serie de definiţii ale limbii române cu imagini de mare poezie* (G. Călinescu)[26], poemul ***Limba română*** intră cu scrierile lui Eminescu într-o subtilă continuitate de percepere a raportului dintre limba română şi fiinţa umană: *poporul, vorbitorul de căpetenie şi păstrătorul limbii* (Eminescu)[27] – *Limba noastră-i graiul pâinii,/ Când de vânt se mişcă vara;/ În rostirea ei bătrânii/ Cu sudori sfinţit-au ţara./ (...) Limba noastră-i limba sfântă,/ Limba vechilor cazanii,/ Care-o plâng şi care-o cântă/ Pe la vatra lor ţăranii (*Mateevici*)*; limba – tezaur şi adăpost al fiinţei româneşti culturale şi afective: *În limba sa şi numai în limba sa i se lipesc de suflet preceptele bătrâneşti, istoria părinţilor săi, bucuriile şi durerile semenilor săi* (Eminescu)[28]– *Limba noastră-i numai cântec,/ Doina dorurilor noastre/(...) Limba noastră îi aleasă/ Să ridice slava-n ceruri,/ Să ne spuie-n hram şi-acasă/ Veşnicele adevăruri*; biserica şi cărţile bisericeşti au avut rol fundamental în dezvoltarea limbii române ca limbă de cultură şi în sacralizarea ei: *biserica au creat limba literară, au sfinţit-o, au ridicat-o la rangul unei limbi hieratice şi de stat* (Eminescu)[29] – *Limba noastră-i limba sfântă,/ Limba vechilor cazanii*.

Renaşterea, trezirea limbii înseamnă trezirea identităţii naţionale şi, prin aceasta, redescoperirea spaţiului şi forţei de apărare a acestei identităţi, principal semn al unităţii

BDD-A20905 © 2003 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 05:07:53 UTC)

naţionale (argument fundamental în procesul de Renaştere naţională redeschis încă o dată după 1990): *Limba noastră-i foc ce arde/ Într-un neam ce fără veste/ S-a trezit din somn de moarte // (...) Înviaţi-vă dar graiul/ Ruginit de multă vreme,/ Ştergeţi slimul, mucegaiul/ Al uitării-n care geme*.

Înţelegând limba ca expresie de adâncime a identităţii naţionale, Eminescu sublinia corespondenţa perfectă dintre unitatea limbii (*Există multe indicii atât în numirile localităţilor şi râurilor, precum şi în alte împrejurări, care denotă o unitate a neamului românesc. În adevăr, pe când găsim în ţara Românească Argeşul, găsim tocmai în Nordul Daciei un pârâu numit Argestrul care se varsă din stânga în Bistriţa, râu ce izvorăşte din Maramureş. Pe când în ţara Românească aflăm Câmpu-Lungul ca ţinut şi descălecătoare, aflăm în Bucovina în creierul munţilor un Câmpu-Lung tot ca ţinut şi descălecătoare.*)[30] şi unitatea şi identitatea specifică a românilor: *şi într-adevăr, dacă în limbă nu s-ar reflecta chiar caracterul unui popor, dacă el n-ar zice oarecum prin ea:* Aşa voiesc să fiu eu şi nu altfel*, oare s-ar fi născut atâtea limbi pre pământ? Prin urmare, simplul fapt că noi românii vorbim o singură limbă, una singură, ca nealte popoare, şi aceasta în oceane de popoare străine ce ne încongiură, e dovadă destulă că aşa voim să fim noi, nu altfel* [31]*.*

În 1917, la primul Congres al învăţătorilor moldoveni din Basarabia, unde a şi citit poemul ***Limba noastră***, Mateevici aşeza, în mod explicit, aceeaşi idee la baza unităţii românilor: *N-avem două limbi şi două literaturi, ci numai una, aceeaşi cu cea de peste Prut. Aceasta să se ştie din capul locului, ca să nu mai vorbim degeaba ... Noi trebuie să ajungem de la limba noastră proastă de astăzi numaidecât la limba literară românească* [32]*.*

Reflectată în cele două oglinzi într-o continuitate semnificativă de gândire şi de situare a fiinţei în curgerea istoriei, identitatea spirituală a fiinţei româneşti se impune şi astăzi ca principal argument pentru unitatea românilor cu care se află într-un raport de consubstanţialitate.

NOTE

[1] Reprodus în Mihai Eminescu, **Despre cultură şi artă**, Iaşi, Junimea, 1970, p. 213.
[2] Vol. cit., p. 143.
[3] Idem, ibid., p. 126.
[4] Idem, ibid., p. 129.
[5] M. Eminescu, **Opere**, ediţia Perpessicius, vol. IX, p. 535.
[6] M. Eminescu, **Fragmentarium**, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1981, p.78.
[7] M. Eminescu, **Opere**, vol. III, pp. 12-13.
[8] Ibidem, pp. 4, 11.
[9] Idem, Ibidem, p. 8, 15, 17, 19.
[10] M. Eminescu, **Opere**, vol. III, p. 4.
[11] M. Eminescu, **Scrieri politice şi literare**, Bucureşti, Minerva, 1905.
[12] *Versurile populare sunt reproduse din poezia* **Cântecul străinătăţii***, care se păstrează în manuscrisul 2262, 123*, **Opere**, VI, 566. (M. Eminescu, **Opere**, IX, p.791).
[13] M. Eminescu, **Opere**, VI, p. 172-173.
[14] **Opere**, p.134.
[15] **Opere**, X, p.133.
[16] *Într-una din legendele noastre naţionale e una (în colecţia Ispirescu) de străveche origine desigur şi de o mare adâncime. Un om primeşte de la ursite privilegiul vieţii fără moarte şi tinereţii fără îmbătrânire,* **Opere**, vol. XII, p. 105.
[17] Bucureşti, Editura Artemis, 1994, vol. I, p. 371.
[18] M.Eminescu, **Opere,** vol. XII, p. 106.
[19] Idem, vol. XIII, p. 317.
[20] **Fragmentarium**, p.241.
[21] G. Călinescu, **Istoria literaturii române de la origini până în prezent**, Bucureşti, 1941, p. 855.
[22] Al.Mateevici, **Opere**, Editura Ştiinţa, 1993, vol. I, p. 435.
[23] Idem, Ibid.
[24] Idem, Ibid., p.468-469.
[25] Ibid, p.434.
[26] G.Călinescu, *op.cit.*, p.856.
[27] Eminescu, **Despre cultură şi artă**, p. 218.
[28] Ibidem.
[29] Idem, Ibid., p. 216.
[30] **Despre cultură**, p. 214-215.
[31] Ibidem, p. 213.
[32] Al. Mateevici, **Opere**, vol.I, p.464.

BDD-A20905 © 2003 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 05:07:53 UTC)